

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาและวิจัยเรื่องการคุกคามป่าไม้ในเขตชุมชนบ้านทุ่งยาว อำเภอคอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ทำให้ทราบถึงพื้นที่ของป่าชุมชน การคุกคามป่าชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ และการใช้ประโยชน์จากป่าของผู้คนในชุมชนทุ่งยาว รวมไปถึงการหาแนวทางการป้องกันรักษาป่าทำให้ผู้คนสามารถใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนอย่างยั่งยืน

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การคุกคามป่าชุมชน บ้านทุ่งยาวอำเภอคอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของประชาชน

ผลการศึกษาลักษณะส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มากกว่าสองในสาม (ร้อยละ 69.5) เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 46 ปี มีสถานภาพสมรสแล้ว จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาภาคบังคับ

ผลการศึกษาลักษณะทางเศรษฐกิจ พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก และรับจ้างทั่วไปเป็นอาชีพเสริม โดยมีรายได้จากอาชีพหลักเฉลี่ย 65,401.52 บาทต่อปี มีรายได้จากอาชีพเสริมเฉลี่ย 35,350.91 บาทต่อปี และมีรายได้รวมทั้งหมดเฉลี่ย 83,420.30 บาทต่อปี มีลักษณะการถือครองที่ดินเป็นของตนเอง โดยมีจำนวนพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 7 ไร่

ผลการศึกษาลักษณะทางสังคม พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในชุมชนมาเป็นระยะเวลาเฉลี่ย 40 ปี มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4 คน เคยเข้าร่วมรับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนในเรื่องการปลูกป่า การบำรุงรักษาป่า และการป้องกันไฟป่า มีความถี่ในการฝึกอบรมเฉลี่ย 3 ครั้งต่อปี ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนจากสื่อโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ หอกระจายข่าวในหมู่บ้าน เอกสารทางราชการ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีความถี่ในการรับข้อมูลข่าวสารเฉลี่ย 47 ครั้งต่อปี และเป็นสมาชิกกลุ่มลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

การคุกคามป่าชุมชน กล่าวถึงการตัดไม้ การเผาป่า การถางป่า

การคุกคามป่า การศึกษาพบว่าชุมชนบ้านทุ่งยาวมีการตัดไม้เพื่อนำไปใช้มากกว่าที่จะตัดเพื่อทำลายสาเหตุการตัดหลักยังมาจากความต้องการที่จะใช้ประโยชน์ของมนุษย์ เช่น ตัดไม้เพื่อนำไปสร้างที่พักอาศัย ตัดเพื่อนำไปเป็นเชื้อเพลิงในการทำอาหาร ที่สำคัญการตัดไม้ของผู้คนในชุมชนทุ่งยาวจะถูกนำไปใช้ในการดำรงชีวิตของผู้คนเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็ยังมีการเผาป่า และถางป่า ซึ่งสาเหตุเกิดจากการเผ่าเศษวัชพืชต่างๆ ที่หลงเหลือจากการทำการเกษตรแล้วเกิดการคุกคามเข้าไปยังพื้นที่ป่าชุมชน และเผาเพื่อล่าสัตว์จะเกิดขึ้นในฤดูร้อน ส่วนของการถางป่าก็เกิดจากการทำการเกษตร และถางเพื่อถูกล้างพื้นที่ป่าชุมชน การคุกคามป่าอีกรูปแบบหนึ่งคือการหาของป่าของผู้คน ซึ่งการหาของป่าในแต่ละฤดูจะสร้างความเสียหายให้แก่ป่าไม้เนื่องจากการตัดการเก็บพืชพรรณต่าง ๆ ที่สามารถให้ประโยชน์แก่มนุษย์ การขุดเพื่อหาสิ่งมีชีวิต จำพวก หนู ตัวคูน แะ เป็นต้นและพืชที่ขึ้นตามพื้นดิน ได้แก่ พืชหัว เหือก มัน รวมไปถึง หน่อไม้ เป็นต้น จึงทำให้เกิดการคุกคามป่าอย่างมากเนื่องจากการหาของป่าเกิดขึ้นตลอดทั้งปี

การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนในการดำรงชีวิตของผู้คนในชุมชนทุ่งยาว

การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน จากความอุดมสมบูรณ์ของป่าชุมชนทำให้ผู้คนในชุมชนทุ่งยาวใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนอย่างมากในการดำรงชีวิต โดยเริ่มจากการนำไม้ชนิดต่างๆ ที่ตรงกับความต้องการและประโยชน์ที่จะใช้สอยแล้ว นำมาสร้างที่พักอาศัยได้แก่ บ้าน โรงรถ โรงเรือนเก็บผลผลิตทางการเกษตร เป็นต้น การนำไม้มาทำเป็นเชื้อเพลิง ได้แก่ ไม้ที่ใช้ผลิตเป็นถ่าน ที่ใช้ในการทำเชื้อเพลิงในการประกอบอาหารและให้ความอบอุ่นในฤดูหนาว การนำพืชพรรณต่างๆ ที่สามารถนำมาปรุงอาหารเช่น พืชผักหลายหลายชนิดที่ขึ้นตามป่าชุมชน พืชสมุนไพร ที่นำมาแปรรูปเป็นยาสมุนไพรใช้รักษาโรค ซึ่งถือได้ว่าป่าชุมชนมีส่วนสำคัญต่อดำรงชีวิตของผู้คนทุ่งยาวอย่างมาก

แนวทางป้องกันการคุกคามป่าและการใช้ประโยชน์จากป่าแบบยั่งยืน

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาชน ให้เข้ามาช่วยดูแลอนุรักษ์ผืนป่า โดยการแบ่งเขตรับผิดชอบตรวจสอบป่าอย่างสม่ำเสมอ โดยจัดคนในหมู่บ้าน เวิร์ดละ 10 คน เดินเท้าตรวจสอบบริเวณป่าที่ได้รับผิดชอบ โดยประสานงานกันกับผู้ใหญ่บ้าน หรือ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ไปด้วยกันจัดอบรมถึงคุณค่าของป่า และจะช่วยกันป้องกันการคุกคามได้อย่างไร โดยการจัดอบรมใช้สถานที่ทำการของหมู่บ้าน เลาในจะเป็นในช่วงหัวค่ำ ประมาณ 19.00 น.เป็นต้นไป จัดเดือนละครั้ง โดยพูดถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตลอดเดือนที่ผ่านมาเกี่ยวกับการคุกคามป่าให้ชาวบ้านทราบโดยทั่วกัน และ สอดแทรกความรู้ให้ช่วยกันปกป้องการถูกคุกคามป่า โดยกลุ่มเป้าหมายในการจัดอบรมในโครงการนี้ก็คือผู้ใหญ่ขึ้นไปนำคนในท้องถิ่นออกมารณรงค์ถึงการคุกคามป่าอย่างต่อเนื่อง การรณรงค์จะมีขึ้นเดือนละครั้งโดยแจ้งไปทางโรงเรียนในหมู่บ้าน ปลุกฝังในเด็กได้มีส่วนร่วมจึงให้ทางโรงเรียนนำเด็กนักเรียนออกมาเตือนขบวนรณรงค์หยุดการคุกคามป่า ภายในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียงจัดอบรมโดยการเชิญผู้นำชุมชน ดำรง บอกลึง ข้อตกลง ข้อห้าม หรือ กฎหมาย เกี่ยวกับการคุกคามป่า โดยข้อตกลง หรือข้อห้าม จัดตั้งกันเหมือนเป็นข้อตกลงระหว่างกัน เช่นการตัดไม้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต้องผ่านการอนุญาต จากกำนัน และ ผู้ใหญ่บ้าน ทั้งสองคนมีฉะนั้นถือว่าผิดต่อข้อตกลงการตัดไม้นำมาทำพื้น ตัดได้เฉพาะต้นที่ตายแล้ว เท่านั้น และต้องมีเจ้าหน้าที่ของหมู่บ้านอยู่ด้วยในขณะที่ตัด มีฉะนั้นถือว่าผิดต่อข้อตกลงการตัดไม้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ตัดได้ปีละครั้ง ต้องได้รับการอนุญาตจาก กำนัน และ ผู้ใหญ่บ้าน

การหาของป่า โดยไม่อนุญาตนำไปขาย หรือ ทำอุตสาหกรรม โดยเด็ดขาด มีฉะนั้นถือว่าผิดต่อข้อตกลงการค้าสัตว์ป่าไม่อนุญาตให้ล่าสัตว์ใหญ่ และสัตว์ที่มีประชากรน้อย มีฉะนั้นถือว่าผิดต่อข้อตกลงเป็นต้นจัดให้มีการบวชป่า“พิธีบวชต้นไม้ หรือ บวชป่า” มีวิธีคิดและวิธีการปฏิบัติคล้ายคลึงกับ “พิธีสืบชะตาแม่น้ำ หรือ คน” ด้วยการค่ออายุให้เจริญยั่งยืนสืบไปตามคติความเชื่อ ส่วนที่มาของการ “บวชป่า” มาจากวิธีการห่มจีวรให้กับต้นไม้เช่นเดียวกับการบวชพระ ส่งผลให้สถานภาพของคนและต้นไม้เปลี่ยนไป นับเป็นการนำความเชื่อทางศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดูแลรักษาป่าต้นน้ำชั้นตอนและวิธีการบวชต้นไม้ นิยมทำกันเหมือนงานบุญ

ทั่วไป โดยเจ้าพิธีจะใช้สายสิญจน์ล้อมอาณาบริเวณที่จะบวชต้นไม้ แล้วนิมนต์พระสงฆ์มาสวดมนต์ เพื่อเป็นสิริมงคลต่อชาวบ้านและต้นไม้ที่จะทำพิธีการบวชให้ต้นไม้ไคบ้าง ก็ขึ้นอยู่กับความเชื่อและเจตนาของชุมชนเอง บวชได้ตั้งแต่ต้นไม้ขนาดเล็ก กลาง ใหญ่ แต่ส่วนมากจะเน้นต้นไม้ที่ขนาดใหญ่ มีความสำคัญต่อการดำรงชีพของสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อม แม้กระทั่งต้นไม้ในป่าที่ผ่านการรุกทำลาย เพราะจะสามารถฟื้นคืนสภาพเป็นป่าสมบูรณ์ได้ในเวลาเพียงไม่กี่ปี ถ้าไม่ถูกรบกวนอีก ชาวบ้านเชื่อว่า ผืนป่าที่ผ่านพิธีบวช เป็นเสมือนดินแดนอันศักดิ์สิทธิ์ ไม่ว่าผู้ใดก็ไม่อาจเข้าไปทำลายได้ ทำให้ต้นไม้มีโอกาสคืนความชุ่มชื้นแก่แผ่นดินได้เต็มที่ และสายน้ำลำธารที่เกิดจากป่าต้นน้ำดังกล่าว ก็จะฟื้นคืนชีวิตอีกครั้งหนึ่งการบวชป่า ให้ชุมชนที่ร่วมมือกันรักษาความอุดมสมบูรณ์ของป่าธรรมชาติไว้ให้กับลูกหลาน เป็นการเรียกร้องสิทธิของชุมชน ในการดูแลรักษาป่าและแหล่งต้นน้ำลำธารเองด้วย พิธีบวชป่าจึงเป็นความปรารถนาที่ดี ส่งต่อไปสู่คนรุ่นหลัง ท่ามกลางคอไม้้นับพันนับหมื่นในอดีตผืนป่าของเมืองไทย เพื่อเป็นป่าที่สมบูรณ์ในอนาคตต่อไป

การใช้ประโยชน์จากป่าแบบยั่งยืน

จัดอบรมให้ความรู้แก่คนในท้องถิ่นว่า ทำอย่างไรให้ทำหากินจากป่าได้ และป่ายังคงอยู่คู่กับเราต่อไปเนื่องจากมนุษย์เรายังคงต้องพึ่งป่าในการนำไปใช้ประโยชน์ และดำรงชีพ ป่าก็ต้องการการดูแลตอบแทนเช่นกัน การจัดอบรมโดยจะจัดขึ้น 3 เดือนครั้ง แต่ต้องจัดอย่างสม่ำเสมอ ใช้สถานที่ที่ทำการของหมู่บ้านกลุ่มเป้าหมายก็ยังคงเป็นกลุ่มผู้ใหญ่จัดตั้งให้เป็น ป่าชุมชน ให้คนในท้องถิ่นช่วยกันดูแล การทำให้เป็นป่าชุมชนจะทำให้ความรับผิดชอบจะเกิดกับคนในชุมชนทุกคนจะได้เกิดความตระหนักว่าป่าชุมชนของเราเราต้องช่วยกันรักษา เหมือนกับแฉ่งตั้งผู้ดูแลอย่างเป็นทางการ โดยมีกำนันเป็นประธาน ผู้ใหญ่บ้านเป็นรอง และชาวบ้านทุกคนเป็นผู้ดูแล โดยจะมีข้อตกลงกัน เช่นการตัดไม้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต้องผ่านการอนุญาต จากกำนัน และ ผู้ใหญ่บ้าน ทั้งสองคนการตัดไม้นำมาทำพื้น ตัดได้เฉพาะต้นไม้ที่ตายแล้ว เท่านั้น และต้องมีเจ้าหน้าที่ของหมู่บ้านอยู่ด้วยในขณะที่ตัด การตัดไม้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ตัดได้ปีละครั้ง ต้องได้รับการอนุญาตจาก กำนัน และ ผู้ใหญ่บ้านการหาของป่า โดยไม่อนุญาตนำไปขาย หรือ ทำ

อุตสาหกรรม โดยเด็ดขาดการล่าสัตว์ป่าไม่อนุญาตให้ล่าสัตว์ใหญ่ และสัตว์ที่มีประชากร ตกลงกันประมาณว่า ตัดก็ตัดก็ให้ปลูกทดแทนเท่านั้น เป็นคั่นการล่าสัตว์ป่า ก็สร้างข้อตกลงกัน เช่นห้ามล่าลูกสัตว์เป็นต้นทุกๆปีจัดให้มีการปลูกป่าทดแทนอยู่อย่างสม่ำเสมอห้ามทำ อุตสาหกรรมกับป่าทุกทุกรูปแบบ เป็นต้น

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาการคุกคามป่าและการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนอย่างยั่งยืน พบว่า การคุกคามป่าชุมชนในหมู่บ้านทุ่งยวนนั้น ประชาชนในพื้นที่ที่มีการคุกคามป่าในระดับปานกลาง หมายถึงเขตป่าชุมชนบ้านทุ่งยวน ยังมีความสมดุลทางธรรมชาติเป็นไปอย่างปกติ แต่ก็ยังมีพื้นที่ที่ ถูกการคุกคามป่าในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การตัดไม้ การเผาป่า การถางป่า และการหาของป่า สาเหตุ หลักของการคุกคามป่ายังเกิดมาจากผู้คนที่ต้องการใช้ประโยชน์จากป่าได้แก่การตัดไม้เพื่อนำไปใช้สร้างอาคารบ้านเรือน หรือที่พักอาศัย การตัดไม้เพื่อนำไปเป็นเชื้อเพลิงในการประกอบอาหาร และยังมี การคุกคามป่าในรูปแบบการหาของป่าเกิดขึ้นตลอดทั้งป่า เนื่องจากป่ามีความ หลากหลายทางธรรมชาติ มีพืชพรรณและสัตว์ป่าที่มนุษย์สามารถใช้ประโยชน์ได้ ทั้งนี้พื้นที่ป่า ชุมชนที่ถูกคุกคามจนได้รับความเสียหายนั้น การอนุรักษ์และฟื้นฟูยังอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากผู้คนยังขาดความกระตือรือร้นในการอนุรักษ์ป่า ปล่อยให้ป่าฟื้นฟูขึ้นมาเองซึ่งใช้ เวลานานนับปี จากการศึกษาพบว่าสาเหตุหลักคือประชาชนไม่ได้รับการปลูกฝังให้มีจิตสำนึก ในการอนุรักษ์ป่า หวงแหนป่า และรู้จักที่จะใช้ประโยชน์จากป่าอย่างยั่งยืน ดังนั้นในปัจจุบันยังไม่เกิดความเสียกายของป่าที่เห็นได้ชัดเจน แต่ถ้ายังมีการอนุรักษ์ที่อยู่ในระดับปานกลาง จะต้อง เกิดผลกระทบจากป่าในอนาคตแน่นอน ดังนั้น หน่วยงาน หรือ องค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการ พัฒนาชุมชนควรเข้ามามีบทบาทในการอนุรักษ์ป่าชุมชน จัดประชุมให้ความรู้เรื่องป่าชุมชน ให้กับผู้คน เด็ก เยาวชน ให้มีความรู้เกี่ยวกับการดูแลผืนป่า การใช้ประโยชน์จากโดยมิให้ป่าเกิด ความเสียหาย ปลูกฝังจิตใต้สำนึกให้กับคนในชุมชนในการอนุรักษ์และหวงแหนป่าชุมชน อย่าง สมบูรณ์เสมอ ซึ่งจะทำได้คนในชุมชนเห็นถึงความสำคัญของป่าที่มีต่อคนในชุมชน องค์กรที่มีส่วน เกี่ยวข้องต้องร่วมมือกับคนในชุมชนให้มีการกำหนดเขตป่าชุมชนอย่างชัดเจน มีกฎข้อห้ามข้อบังคับ

ให้กับคนในชุมชนและมีโทษทางกฎหมายต่อผู้ที่ฝ่าฝืน จัดให้มีกิจกรรมปลูกป่าทดแทนป่าที่ถูกทำลายไปอย่างสม่ำเสมอและเกิดขึ้นในทุก ๆ ปี จะสามารถทำให้ป่าชุมชนยังคงความหลากหลายทางธรรมชาติสืบต่อไปและสร้างประโยชน์ให้กับคนในชุมชนอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง การอนุรักษ์ป่าไม้ ของนายปิยะพงศ์ วงศ์นิวัด ที่ให้ความสำคัญกับป่าไม้อย่างมาก โดยมีคำกล่าวเป็นหัวใจหลักคือ “ ป่าไม้คือชีวิต ” ซึ่งให้ความหมายตรงตัวคือถ้าไม่มีป่าไม้ก็ไม่มีชีวิต ถ้ามีป่าไม้ก็มีชีวิต และกล่าวถึงป่าไม้ที่ถูกคุกคามจากมนุษย์ในหลากหลายรูปแบบ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสมดุลทางธรรมชาติ ดังนั้นจึงต้องมีการอนุรักษ์ป่าเกิดขึ้น ผู้อนุรักษ์ก็คือมนุษย์นั่นเอง มีการส่งเสริมให้จัดกิจกรรมปลูกป่าทดแทน ในทุก ๆ ปี โดยในช่วงฤดูฝน ทำให้ป่ายังคงมีความอุดมสมบูรณ์ไว้อย่างเป็นระบบ ทฤษฎีที่เข้ามาเกี่ยวข้องได้แก่ ทฤษฎีการเรียนรู้ ที่สามารถทำให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ โดยมีการสอน มีการทำตามตัวอย่างที่ดี ถูกต้อง ในการอนุรักษ์ป่าชุมชน เรียนรู้ถึงปัญหาและผลกระทบต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นถ้าป่าชุมชนถูกทำลายหรือเกิดความเสียหาย ทฤษฎีแรงจูงใจ จะเกิดขึ้นจากการที่ผู้คนในชุมชนได้รับการปลูกฝังจิตใจสำนึกเข้าใจและรับรู้ถึงประโยชน์เมื่อป่ามีความอุดมสมบูรณ์และสร้างประโยชน์ให้กับคนในชุมชน จะทำให้เกิดการจูงใจขึ้นในผู้คนในชุมชนในการที่จะอนุรักษ์ป่าชุมชน สรุปลงจากการศึกษาการคุกคามป่าและการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนอย่างยั่งยืนทำให้ทราบถึงสาเหตุของการคุกคามป่า ทราบถึงชีวิตความเป็นอยู่ที่เปราะบางในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่มีส่วนให้ผู้คนในชุมชนอนุรักษ์ป่าชุมชนและสามารถใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนและเป็นแนวทางในการพัฒนาพื้นที่ที่เกิดการคุกคามป่า ให้ฟื้นป่าคงความสมดุลทางธรรมชาติและอยู่คู่กับผู้คนสืบต่อไปอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. ทางองค์กรของภาครัฐและเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรเข้ามาประชาสัมพันธ์เผยแพร่ โดยใช้สื่อต่างๆ เช่น หอกระจายข่าว ตลอดจนขอความร่วมมือทั้งจากโรงเรียน วัด เพื่อเป็นสื่อกลางให้ประชาชนเกิดจิตสำนึก และความตระหนักถึงคุณค่าของป่า เพื่อให้เกิดความรักและหวงแหนป่า ซึ่งให้เห็นถึงภาพของปัญหาและปรากฏการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันว่ามีความเกี่ยวเนื่องกับทรัพยากรป่าไม้ และผลกระทบที่ชุมชนจะต้องได้รับถ้าหากทุกคนไม่ร่วมมือ ที่จะ

ช่วยกันแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ซึ่งจะสามารส่งผลให้ประชาชนเกิดความต้องการในการมีส่วนร่วมมากขึ้น

2. การใช้ประโยชน์ในปริมาณที่มากเกินไปเกินกว่าศักยภาพในการรองรับของป่าจะก่อให้เกิดปัญหาตามมา ดังนั้นจึงควรเสนอให้ผู้นำชุมชนและกรรมการในหมู่บ้านมีการออกกฎระเบียบควบคุมการใช้ประโยชน์ในปริมาณที่เหมาะสมกับศักยภาพที่รองรับได้ของป่า และควรยึดความสำคัญของแหล่งทรัพยากรป่าไม้ที่ให้ประโยชน์ทั้งทางตรง ได้แก่ จัดให้มีการรณรงค์ปลูกป่าในทุก ๆ ปี จัดให้มีการบวชป่าและอนุรักษ์ธรรมชาติ ทางอ้อมทำในเชิงอนุรักษ์เป็นหลัก เช่น เป็นที่รักษาหน้าดิน เป็นอยู่อาศัยของสัตว์ป่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนในการอนุรักษ์ป่าชุมชนมากกว่านี้ เช่น การขยายพันธุ์ไม้ให้มีความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อให้ป่าชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์และมีสมดุลทางธรรมชาติ การจัดให้เป็นแหล่งสมุนไพร การจัดเป็นสถานที่พักผ่อนของผู้คนในชุมชนและจัดหาแหล่งน้ำเพิ่มเติม

3. เจ้าหน้าที่ของรัฐ และผู้นำชุมชน ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสร้างทัศนคติ ความรู้ ความเข้าใจ และเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดประชาชนในพื้นที่ จะต้องช่วยกันกระตุ้น ให้ความรู้ คำแนะนำทางด้านวิชาการเกี่ยวกับป่าชุมชน ปลูกฝังให้เยาวชนมีจิตสำนึกเห็นถึงผลประโยชน์ที่ได้รับจากป่าเป็นสำคัญ